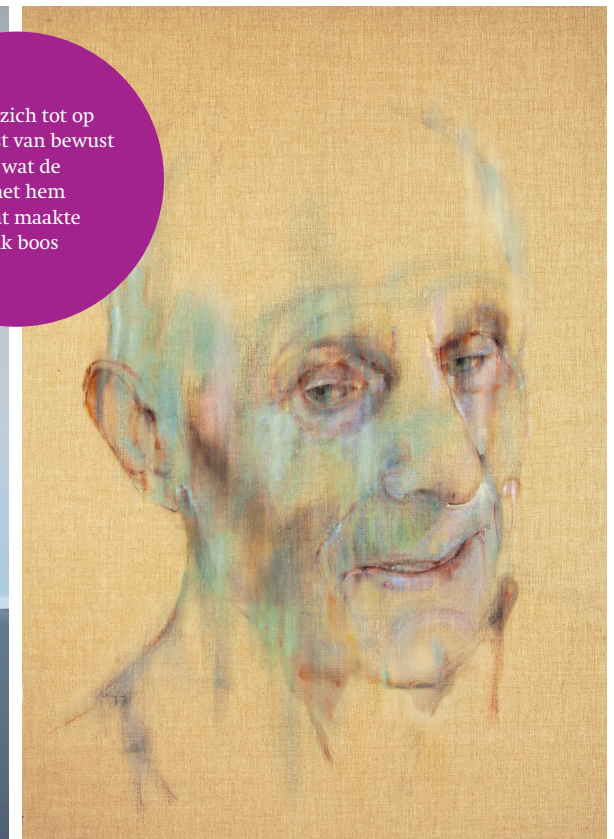

Als los zand gleed hij door zijn eigen vingers

Kunstenaar Hendrik Elings (49) uit Sint Annaparochie portretteerde zijn vader toen hij ouder werd en alzheimer had. Vaak in zijn witte hemd, dat als stille getuige hetzelfde bleef terwijl hij steeds verder 'verdween in zichzelf'. De expositie en ode aan zijn vader *Hait... portret van een hemd* is nu te zien in De Galerij van De Lawei in Drachten.

Hij is er zich tot op het laatst van bewust geweest wat de ziekte met hem deed. Dat maakte hem vaak boos

Fier rechtop staat hij afgebeeld naast zijn vrouw, zijn blik vastgeraden, blosjes op zijn wangen, zijn witte hemd strak om zijn sterke lijf. Even verderop toont een ander portret van de hand van Hendrik Elings een man met kromme schouders, rimpels in zijn voorhoofd, een bleek gelaat, lichte vertwijfeling in zijn ogen. Zijn hemd slobbert om zijn lichaam.

Beide mannen zijn dezelfde man: Rint Elings, Hendrik zijn vader. De verstreken tijd, ruim tien jaar, die in de twee schilderijen is gevangen maakte *hait* (Bildts voor vader) brozer, magerder. Alzheimer wiste de sporen ondertussen juist langzaam uit zijn geheugen.

Zijn *hait* was zijn eerste en zijn voornaamste model, vertelt Elings. Na de opleiding tot docent tekenen en handvaardigheid in Leeuwarden en daarna de kunstacademie in Utrecht te hebben afgerond, keerde Elings in 1994 terug naar zijn geboorteplaats Sint Annaparochie. Zijn vader, die de fruitteelt inmid- dels had vervuld voor het onder- wijs, stelde zijn nu leegstaande schuur beschikbaar als atelier. „Hij was bijna altijd in de buurt dus was het logisch en praktisch dat hij mijn model werd.”

Maar er stak meer achter, weet Elings. „Het was ook een soort

liefdesverklaring. Ons gezin was er zo een waar wel veel gepraat werd, maar weinig gezegd op gevoelsge- bied. Model staan deed hij voor mij, om mij te helpen. Want met ijdel- heid had het in elk geval niets van doen. *Hait* was juist wars van allu- res. Dat maakte hem ook zo mooi als model. De meeste mensen zou- den nog even snel hun haar in de plooi doen voor ze geportretteerd worden, hij ging gewoon zitten, helemaal naturel.”

Contrast
Nuchter en evenwichtig. Groot en sterk ook, vaak buiten aan het werk, omschrijft Elings zijn inmid- dels overleden vader. Vaak schilder- de hij hem in zijn witte hemd. „Dat vond ik een mooi beeld vanwege het contrast: een stoere man tegen- over het nakende en kwetsbare wit van het hemd. In mijn beleving liep hij daar ook altijd in rond.” Maar toen hij dat eens tegen zijn broers en zussen zei, klopte dat volgens hen helemaal niet. „Waarschijnlijk hebben zij gelijk, *hait* was ook wel zo'n man voor wie het veertig gra- den moest worden voor hij een keer het bovenste knoopje van zijn blouse los deed. Toch zie ik hem in mijn herinneringen steeds in dat witte hemd.”

In de loop der jaren begon zijn leeftijd zich op zijn vaders lichaam af te tekenen. Zijn geheugen liet

hem steeds vaker in de steek. „Dan klaagde hij bijvoorbeeld dat hij zich de Latijnse plantennamen niet meer kon herinneren. Voor hem was dat altijd iets als ja of nee zeggen ge- weest.” De voorvallen werden eerst nog afgedaan als gevolgen van ou- derdom. „Tot *hait* een keer bij mij op de koffie was geweest. Toen hij weer naar huis wilde gaan, fietste hij de verkeerde kant op. Toen wisten we dat er meer aan de hand moest zijn.”

Een gesprek bij de geriater maak- te duidelijk hoeveel meer. „Daar bleek dat hij al lange tijd veel weg- genomen had door het op vergeet- achtigheid te gooien. Nu zat hij te stumperen met de simpelste din- gen, wist onze namen zelfs niet meer allemaal te noemen. Hem zo zien was een van de pijnlijkste momenten uit mijn leven en ging echt door merg en been, hij was juist altijd zo scherp geweest.”

Rint Elings kreeg de diagnose ziekte van Alzheimer in 2006. Drie jaar later overleed hij. „Hij is er zich tot op het laatst van bewust geweest wat de ziekte met hem deed. Dat maakte hem vaak boos. Als los zand gleed hij uit zijn eigen vingers.”

Ook voor Hendrik en zijn broers en zussen waren *hais* laatste jaren een roerige periode. „De vader- kindrollen draaiden als het ware weer om. Dat hoort niet, zo voelt het, en het is daarom voor iedereen

Hij was bijna altijd in de buurt dus was het logisch en praktisch dat hij mijn model werd

lastig te accepteren. Je weet ook niet meteen hoe je het beste met alzhei- mer om kunt gaan. Ik kwam bij- voorbeeld eerst vaak in opstand als hij weer eens gefrustreerd raakte, terwijl je achteraf hoort dat meebu- igen beter is.”

Schilderen deed Elings zijn vader in die periode niet vaak meer, maar fotograferen bleef hij hem wel. „Tot aan zijn laatste zucht op zijn sterf- bed.” Niet lang daarna besloot Elings dat hij het stapeltje foto's dat hij nog had ook om wilde zetten naar doek. „Om *hait* zo nog wat langer vast te kunnen houden denk ik”, motiveert hij die keuze. „En ook ziekte en dood horen bij het leven. Alleen de mooie dingen ont- houden zou voor mij niet kloppen.”

Stille getuige
Het witte hemd kreeg in zijn schil- derijen nu een extra lading. „Terwijl *hait* veranderde en zieker werd, bleef dat hemd hetzelfde. Het voeg- de zich steeds weer naar zijn li- chaam. Het werd een soort stille getuige, die achterblijft en wat er om hem heen gebeurde zichtbaar maakt. De emotie die daarin ver- scholen ligt, greep me bijna nog meer aan dan het zien van het afte- kelen zelf.” Zo ook de briefjes van *hait* met aantekeningen als „Piet komt woensdagmiddag rond 2 uur” en „wakker blijven” in een steeds wibbeliger handschrift. Ook die

Activiteiten

Rond het thema dementie en het werk van Hen- drik Elings is met Sünenez Drachten een programma met een aantal acti- viteiten samen- gesteld, met onder meer een 'onvergetelijke dis' (11 januari), een lezing (22 januari) en een workshop (29 januari) op diverse plekken. De documenta- tie *Hait... portret van een hemd* gaat morgen in première in De Lawei en wordt 26 januari op het winkelplein Sünenez ver- toond. Meer informatie over de activiteiten: www.sunenez.nl

bewande Elings en nam hij op in een boek dat bij de vorig weekend geopende expositie verscheen.

In de tijd dat Elings aan deze serie schilderijen werkte, ontmoette hij filmmakers Petra van der Molen en Rob Pieters. „Zij hadden ook iets met het onderwerp alzheimer en dus besloten we samen te werken.” De filmmakers volgden Elings de afgelopen vierenhalf jaar tijdens het schilderen en voerden gesprekken met hem en zijn vier broers en zussen. Dat resulteerde in een docu- mentaire die dezelfde titel als de expositie kreeg.

Zijn schilderijen liet Elings op verzoek aanvullen met foto's van de net als Elings in 't Bildt geboren fotograaf Baukje Venema. Zij legde de broers en zussen Elings vast in het Bildts land en in *hait* zijn witte hemd. „Vanwege de sentimentele waarde”, vertelt Elings. „Ik heb dat hemd bewaard, zoals *hait* zelf na het overlijden van men in 2002 vrijwel al haar spullen wegdeed behalve bepaalde kleren. Voor achterblijvers zijn kledingstukken vaak die persoon. Het hemd ruikt zelfs nog naar *hait*.” Op de foto's voegt het zich nu naar de lichamen van zijn kinderen. „Bij mij en mijn broers zit het strak, bij mijn zussen slobbert het. Wie erin zit, bepaalt dus hoe het eruit ziet.”

Kunst
.....
Hait. Portret van een hemd
.....
Hendrik Elings
.....
Vormgeving
Monique Vogelsang
.....
Uitgeverij Louise
€ 20,00

Vervolg van pagina 17

Schilderijen kunnen troost bieden

Venema verbond de kinderen en hun vader in de tijd. Haar foto's maakte ze met een pinhole camera. „Daar zit geen lens in dus je hebt een lange sluitertijd en veel licht nodig. De broers en zussen moesten elk een halve minuut bewegingsloos in de volle zon staan”, legt zij uit. Op de verstilde foto's die het opleverde, lijkt het of de tijd 'eruit getrokken' is. „Doordat je niet kunt zien of de foto's onlangs of jaren geleden zijn genomen wilde ik hen weer dicht bij hun vader brengen. Het lijkt alsof een zesde foto van hemzelf er ook zo bij had gekund.”

Daarnaast fotografeerde ze Elings in verschillende houdingen die hem aan zijn oude vader herinneren. „Soms zat mijn vader bijvoorbeeld in zijn stoel te slapen met zijn hoofd achterover en zijn mond half open, en leek het net of hij al overleden was”, vertelt hij. „Dan betrapte ik mezelf er wel eens op dat ik ook zo ging zitten, alsof ik als hem wilde voelen hoe het zou zijn als dat echt zo was. Of om me alvast voor te bereiden op

het verdriet dat komen ging mischien.”

Dat voorschot en die emoties legde Elings zelf ook vast in de schilderijen van zijn vader. Zo schilderde hij hem een keer op de achterkant van een doek. „Dan trekt de verf er dieper in, zoals hij door alzheimer in zichzelf verdween.” Hait zijn blik is op het werk paniekerig, de lijnen aan de bovenkant van zijn hoofd zijn vervaagd. „Net als zijn geheugen. Dit schilderij geeft voor mij weer hoe alzheimer moet voelen.” Op een ander werk schilderde hij zijn hait op de rug. „Alsof hij wegloopt en al afscheid neemt.”

Elings nam ook een schilderij van zijn moeder in de expositie op en schilderde zichzelf en zijn zoon-tje in het witte hemd. „Een half jaar voor het overlijden van mijn vader werd mijn zoon Bowe Rint geboren. Zes maanden later had ik niemand meer om hait te noemen maar werd ik zelf wel ineens hait genoemd, een wonderlijk kruispunt om op te staan.” Bowe (7) kent zijn opa

slechts van de verhalen en de schilderijen. „Laatst reed hij met zijn moeder langs het kerkhof en moest hij huilen, omdat hij het zo jammer vond dat hij zijn opa niet bewust had meegemaakt. Een mooi idee dat dat gevoel achter de schilderijen vandaan komt, en dat ik hem door het schilderen toch een beetje zijn opa kan laten leren kennen.”

Moeilijkste vraag

Wat de expositie hem zelf opgeleverd heeft, vond Elings de moeilijkste vraag die de documentairemakers hem stelden. „Rouwverwerking? Dat weet ik niet. Ik heb lang over deze expositie getwijfeld. Mijn vader zou het vast toegestaan hebben. Niet omdat hij zichzelf zo zou willen laten zien. Integendeel, hij begreep al niet waarom iemand überhaupt een werk met hem erop zou willen kopen, en in deze werken komt hij er natuurlijk ook niet zo mooi vanaf. Hij zou het voor mij goedgekeurd hebben, zoals hij ook voor mij model zat. Maar ik wilde zijn ziekte ook niet exploiteren,

Ook in zijn laatste jaren was hait nog gewoon mijn hait. Hij mocht dan wat meer kreukels en butsen hebben, dat gevoel verandert niet

omdat ik nou zo nodig een expositie wil.”

Uiteindelijk besloot Elings toch door te zetten. „Ik heb hem vijftien jaar lang geschilderd dus dit was een logisch vervolg. Het is voor mij juist een ode aan mijn vader. Ergens schuilt in deze schilderijen over de minder mooie kanten van het leven toch ook een soort schoonheid. En ook in zijn laatste jaren was hait nog gewoon mijn hait. Hij mocht dan wat meer kreukels en butsen hebben, dat gevoel verandert niet. Zo bezien heeft de expositie dus vooral mooie schilderijen opgeleverd, die hopelijk ook anderen troost en herkenning bieden. Het is niet alleen een expositie over hait die alzheimer had, in feite gaat het over alle geliefde haiten en mensen die ons ontvallen.”

► De expositie *Hait...een portret van een hemd* in expositieruimte De Galerij van De Lawei in Drachten is tot en met 29 januari te zien. Voor openingstijden zie www.de-lawei.nl

Links: Rint Elings fier rechtop naast zijn vrouw, zijn blik vastberaden, blosjes op zijn wangen, zijn witte hemd strak om zijn sterke lijf. Rechts: Dezelfde man, maar nu met kromme schouders, rimpels in zijn voorhoofd, een lichte vertwijfeling in zijn ogen en een slobberend hemd.